

TELEKI SÁNDOR

(1821—1892)

TELEKI SANDORT, mint író nem igen szokás emlegetni. Az minden irodalomtörténeti kézikönyvben benne van, hogy Petőfi az ő koltói kastélyában töltötte mézesheteit, de az már nem mindegyikben, hogy maga is írt néhány számottevő könyvet. Igaz, nehéz is eldönteni, mi volt tulajdonképpen: szabadságharcos, kalandos sorsú életművész vagy író? Irni tudott, az bizonyos, de az is biztos, hogy az irodalmat csak úgy mellékesen művelte, kicsit félvállról is, egy érdekes élet ráadásaképp. Egyetlen műfaja: az emlékirat. Ebben sem rendszeresen dolgozott; amikor eszébe jutott egy-egy nevezetes epizód az életéből, hosszabb-rövidebb tárcát kanyarított belőle. Így gyűlt össze apránként hat kötetnyi írása. Mert megírni való érdekes történet igazán bőven akadt életében. Szerencsés ember volt: Petőfit, Liszt Ferencet barátjának mondhatta; Bemnek egyik legközelebbi harcostársa volt; a múlt század nagy francia költőjével, Victor Hugóval gyakran vacsorázott együtt, s vacsora után Reményi hegedült; harcolt Garibaldi zászlaja alatt, megfordult Európa majd minden országában, megismerkedett kora legnevezetesebb embereinek nagy részével — volt miről írnia! Az emlékek túlcsonduló gazdagsága tette élete végén íróvá, mégpedig jó íróvá.

1821-ben született Kolozsvárott, előkelő, gazdag családból. A haladó szellem, a reformtörekvés nem volt idegen ettől a családtól; a rokonságban olyan kiváló személyekkel találkozunk, mint Teleki László, a Kossuth-párti politikus és a *Kegyenc* című dráma szerzője, vagy Teleki Blanka, a magyar nőnevelés szabadságszerető szervezője. Teleki Sándor mellé serdülő korában Táncsics Mihályt adták nevelőül. Táncsics nem sokáig nevelhette tanítványát, mert hamarosan összerúgta a patkót az erdélyi cenzúrát irányító püspökkel, s tanácsos volt odébbállnia, de tanítása bizonyára nem maradt hatás nélkül Teleki Sándorra. A reformszellem különben is élénk volt a kolozsvári iskolákban. Kézíratos röpiratok keringtek a diákok között; Teleki Sándor például az északamerikai Függetlenségi Nyilatkozat magyarozatát szerezte meg, s adta tovább Sámi Lászlónak, a későbbi szabadságharcos történésznek. Valamelyik barátja beszél neki a véres spanyol trónviszályról; Teleki nem sokat töpreng: fölcsap Don Carlos katonájának.

Igen, ilyen volt a fiatal Teleki, a koltói „vad gróf”: könnyelmű, kaland- és élnivágó, hetyke és vidám; ma itt, hónap ott; egyik nap kocsiba száll, hogy beutazza Liszt Ferencel fél Európát, Oroszországot is, a másik nap Kolozsvárról szalajtat el a híres mármaroszigeti cigánybandáért, élvezzi az életet. De jellemének dévaj felszíne alatt nem léhaság, hanem sok meleg emberi tulajdonság húzódott meg, különcködésében volt egy adag demokratizmus, legalább is az emberekkel való érintkezésben.

A „bolondos” gróf 48-ban megkomolyodott, Kővárvidék képviselővé választja, aztán közlegényként harcol, később kormánybiztos lesz, majd szerencséje összehozza Bemmel, akinek megtetszik a bátor, mozgékony, tettekéssz, gyors elhatározású fiatal férfi, s kinevezi az erdélyi hadak főfelügyelőjévé. Kalandban, izgalomban bőven van része, de most mindez mély értelmet nyer azáltal, hogy egész tevékenysége szent ügy szolgálatában áll. Élete ettől kezdve összeforr a szabadság ügyével, s Teleki büszkén, férfiasan vállalja ennek az életnek minden nehézségét. Világos után börtön, aztán izgalmas szökés, bújdosás (miközben Rózsa Sándor legényei is segítik), 1850-ben kocsisruhában átjut szerb földre, aztán az emigrációs élet különböző állomásai következnek, Konstantinápoly, Páris, Belgium, London, végül Jersey, ez a kis sziget a francia partok előtt. Aztán a sok hányódásnak is végeszakad. 1867-ben hazajön. Az ifjúság lobogó temperamentuma már csak az emlékeiben él, az emlékek anekdotákká kerekednek... — ekkor kezd el írni.

Teleki Sándor könyve „Emlékek Bemről” címmel jelent meg a napokban a Szépirodalmi Kiskönyvtár sorozatban.